

PËRMBLEDHJE

Komente të përgjithshme

Gjatë dy dekadave të fundit, gjyqësorit shqiptar i janë bërë përmirësime të mëdha përsa i përket kuadrit ligjor dhe aspektit organizativ. Megjithatë, ka ende vend për të përmirësuar efijencën, transparencën dhe përgjegjshmërinë e tij në mënyrë që të përmbushë plotësisht standardet ndërkombëtare.

Që nga viti 2003 Prezenca e OSBE-së në Shqipëri (Prezenca) ka asistuar reformën në drejtësi, midis të tjerash edhe duke vlerësuar nëse procedurat gjyqësore janë në përputhje me standardet ndërkombëtare të gjyqimit të drejtë. Duke u bazuar në monitorimin e seancave gjyqësore, konsultimin e dosjeve gjyqësore dhe intervistat, Prezenca ka identifikuar problemet procedurale e praktike dhe ka dhënë rekomandime për zgjidhjen e tyre. Në të kaluarën janë vlerësuar gjykimet penale në gjykatat e shkallës së parë dhe ato të apelit dhe gjetjet janë prezantuar në dy raporte, të publikuara përkthësisht në vitin 2006 dhe 2007. Raporti *Drejt Drejtësisë* përqëndrohet te gjykimet civile në gjykatat e shkallës së parë. Në të janë identifikuar probleme për tri çështje kryesore: kohëzgjatjen e gjykimeve, transparencën e procedimeve dhe aksesin në drejtësi, si dhe janë dhënë rekomandime për reformim. Raporti *Drejt Drejtësisë* do të pasohet nga një raport i dytë ku këto rekomandime të përgjithshme shndërrohen në sugjerime specifike për ndryshime legislative dhe të praktikës.

Kohëzgjatja e gjykimeve

Vonesat në gjykimin e çështjeve, sado të vogla qofshin, pengojnë përdorimin efikas të burimeve administrative dhe financiare që mund të shërbenin për të gjykuar më shumë çështje. Kur vonesat janë të dukshme, i atribuohen Shtetit dhe janë të shmangshme, mund të cenojnë të drejtën e palëve për një gjykim të drejtë, duke përfshirë edhe të drejtën për gjykim brenda një afati kohor të arsyeshëm.

Për secilin nga gjyqet e vëzhguara u zhvilluan mesatarisht 10.5 seanca gjyqësore. 47.7 % e këtyre seancave ka qenë krejtësisht joproduktive, d.m.th. nuk ka ndodhur asgjë thelbësore për të zgjidhur mosmarrëveshjen në gjykim. Në këto seanca joproduktive nuk u paraqit asnjë argument, asnjë dokument apo kërkesë me shkrim, nuk u mor asnjë provë dhe nuk u bë asnjë kërkesë procedurale.

Janë identifikuar një sërë arsyesh në lidhje me numrin shumë të lartë të seancave gjyqësore:

Së pari, gjykatat shpesh hasën probleme për njoftimin e rregullt të palëve të thirrura në seancë, për shkak të adresave jo të sakta dhe mungesës së aksesit në databazat e adresave në nivel qendror dhe vendor. Fakti që shumica e

gjykatave mbetën joaktive pas dështimit të përpjekjes së parë për të thirrur palët në proces, çoi në një numër të lartë seancash dhe numër të lartë seancash joproductive. Gjykatat jo gjithmonë kanë përdorur mënyrat më të shpejta të njoftimit, të lejuara me ligj.

Arsyeja e dytë kanë qenë procedurat joefikase përgatitore. Në fakt, 24.8 % e seancave u shtynë për shkaqe të lidhura me provat (11.9 % me qëllim marrjen e provave të tjera dhe 12.9 % për arsye procedurale të lidhura me ekspertët), duke i bërë këto shkaqe rastet më të shpeshta. Provat e shkruara u qarkulluan vetëm në seancë dhe procedurat për caktimin e ekspertëve dhe marrjen e dëshmive të tyre kërkuar të paktën tre seanca. Shpesh herë, provat nuk u paraqitën në momentin më të parë të mundshëm, por u lanë për më vonë. Vend për përmirësim ka edhe për planifikimin dhe administrimin e gjykimeve nga gjyqtarët, për shembull ata jo gjithmonë kontrolluan që para caktimit të seancës nëse pjesëmarrësit ishin të disponueshëm dhe nuk përcaktuan qëllimin dhe kalendarin e gjykimeve në konsultim me palët.

Së treti, mungesa e pjesëmarrësve në gjykim kontribuoi në numrin e lartë të seancave për çdo gjykim. Gjithashtu, kriteret për sanksionimin e pjesëmarrësve që mungojnë në gjykim janë shumë të paqarta. Edhe Kodi i Procedurës Civile nuk përcakton qartë një procedurë që duhet ndjekur nga gjykatat për të përcaktuar shkaqet e mosparaqitjes së pjesëmarrësve në gjykim. Kjo bën që gjyqtarët të hezitojnë për të vendosur sanksione ndaj pjesëmarrësve që mungojnë në gjykim. Edhe ato sanksione që u përdorën në rastet e vëzhguara ishin shumë të buta dhe gjyqtarët nuk dukej se i përdorin plotësisht. Sistemi disiplinor për avokatët nuk duket të ishte plotësisht funksional. Ndërkohë, palët pjesëmarrëse në gjykim nuk janë të detyruara me ligj të njoftojnë gjykatën përpara seancës nëse nuk mund të jenë të pranishëm, duke bërë që pjesëmarrësit e tjerë të paraqiten kot në seancë.

Raporti *Drejt Drejtësisë* përmban një sërë rekomandimesh për reduktimin e numrit të seancave gjyqësore dhe të kohëzgjatjes së gjykimeve:

Së pari, sistemi i njoftimit të palëve në gjykim mund të përmirësohet në disa mënyra. Gjykatat duhet t'u kërkojnë palëve dhe avokatëve të japin sa më shpejt t'u jepet mundësia informacionin se ku mund të kontaktohen – një shembull formulari që mund të përdoret për këtë qëllim gjendet në Shtojcën 3 të raportit. Gjykatat duhet të përdorin mënyrat më të shpejta dhe më të besueshme, të lejuara nga legjislati në fuqi, për njoftimin e palëve, si për shembull me faks, e-mail dhe sms. Në të ardhmen duhet ndryshuar legjislati procedural në mënyrë të tillë që procedura standarde të jetë dërgimi i njoftimit me postë ose mjete teknike dhe t'i kërkohej marrësit të konfirmojë marrjen. Procedura e njoftimit do të përmirësohej nëse gjykatave u jepet akses në Regjistrin Kombëtar të Gjendjes Civile, Regjistrin Kombëtar të Adresave dhe në hartat ekzistuese të pushtetit qendror dhe vendor.

Pasi sistemi i adresave të bëhet më i saktë në të ardhmen, duhet marrë në konsideratë ndryshimi i ligjit në mënyrë të tillë që njoftimi i dërguar në adresën e regjistruar të jetë i mjaftueshëm për t'u konsideruar si njoftim i rregullt i palëve për të marrë pjesë në proces.

Së dyti, janë sugjeruar një sërë rekomandimesh për përmirësimin e fazës përgatitore. Përgatitja e gjykimit, veçanërisht qarkullimi i provave në letër, duhet në një masë më të gjerë të ndodhë me shkrim dhe jo gjatë seancave gjyqësore, dhe palëve u duhet kërkuar që të paraqesin provat sa më parë. Gjyqtarët duhet të menaxhojnë gjykimet në mënyrë më aktive, duke mbajtur midis të tjerash edhe takime planifikuese me avokatët para fillimit të gjykimit. Këto takime duhet të kenë për qëllim kondensimin e procesit, duke sqaruar cilat janë çështjet që shtrohen për zgjidhje si dhe duke hartuar një kalendar për përfundimin e gjykimit.

Së treti, duhen marrë masa për të siguruar pjesëmarrjen e palëve në proces. Gjyqtari duhet të sigurohet gjithmonë për disponueshmërinë e palëve përpara se të caktojë seancën e radhës. Nëse palët nuk mund të jenë të pranishme, gjykata duhet të njoftojë menjëherë pjesëmarrësit për anulimin e seancës. Procedurat për hetimin e arsyeve të mungesës në seancë gjyqësore duhet të bëhen pjesë e Kodit të Procedurës Civile dhe duhen sqaruar cilat janë shkaqet e ligjshme për mosparaqitje. Duhet zbatuar gjithashtu sanksione më të ashpra për mungesat e pajustificuara në gjykim, për shembull duke i ngarkuar dëshmitarët dhe ekspertët me shpenzimet e vonesave të shkaktuara. Mundësia që pala paditëse të tërhiqet nga gjykimi i çështjes duhet të jetë e kufizuar dhe në disa raste kur të paditurit mungojnë pa arsye duhet marrë në konsideratë aplikimi i vendimit automatik (default judgement).

Statistikat zyrtare të Ministrisë së Drejtësisë përbëjnë një burim shumë të mirë informacioni për gjyqësorin. Megjithatë për disa tregues si, kohëzgjatja e proceseve gjyqësore dhe numri i seancave, ka vend për përmirësim. Statistikat do të ishin edhe më të dobishme nëse do të bëhej një ndarje e çështjeve me palë kundërshtarë nga ato pa palë kundërshtarë përsa i përket kohëzgjatjes së gjykimit.

Procedurat e komunikimit të vendimit të arsyetuar me shkrim

Rregullat ekzistuese për dorëzimin e vendimit të arsyetuar me shkrim duket se nuk u japin gjyqtarëve kohë të mjaftueshme për të arsyetuar vendimin e tyre. Për këtë arsye, Prezenca rekomandon që Kodi i Procedurës Civile të ndryshohet duke vendosur një afat të caktuar për dhënien e vendimit të arsyetuar, për shembull tre javë pas seancës së fundit kryesore. Praktika aktuale e shpalljes së dispozitivit përpara dhënies së vendimit të arsyetuar me shkrim nuk duhet të vazhdojë. Kodi i Procedurës Civile duhet të ndryshohet në mënyrë të tillë që afatet për ankim të fillojnë vetëm pasi palët të kenë marrë (ose është vlerësuar se kanë marrë) vendimin e arsyetuar me shkrim. Kohëzgjatja e afateve për ankim duhet të jetë e tillë që t'u sigurojë palëve kohë të mjaftueshme për të përgatitur ankimin.

Transparenca e procedimeve gjyqësore

U identifikua një gamë e gjerë vështirësish praktike dhe logjistike që reduktuan mundësinë e publikut për të shqyrtuar procesin gjyqësor si: mundësi të pamjaftueshme për të kontaktuar gjykatën, vështirësi për t'u informuar mbi kalendarin e gjykimeve dhe mungesa e informacionit në lidhje me vendin ku do të mbahet seanca. U vu re që seancat mbaheshin shpesh në zyrat e gjyqtarëve dhe jo në sallat e gjyqit. Në disa raste, procesverbalet nuk ishin të sakta dhe dosjet gjyqësore ishin jo të organizuara mirë, duke e bërë shqyrtimin e tyre të vështirë. Më tej, mungesa e sistemeve të mjaftueshme për gjurmimin dhe identifikimin e dosjeve gjyqësore rrit gjasat që ato të vendosen në vendin e gabuar apo të humbasin.

Prezenca sugjeron përmirësimin e mundësisë së publikut për të kontaktuar gjykatat, për shembull duke vendosur numra telefoni dhe adresa e-maili zyrtare në dispozicion të publikut, me qëllim rritjen e transparencës së proceseve gjyqësore. Gjatë orarit zyrtar të gjykatës duhet të ketë gjithmonë një punonjës që u përgjigjet telefonatave. Gjykatat nxiten të publikojnë kalendarët e përditësuar të gjykimeve në ambientet e gjykatave dhe në faqet e internetit. Kalendarit duhet të përmbajë edhe informacionin për vendin ku do të zhvillohet seanca në mënyrë që publiku të dijë paraprakisht vendndodhjen. Seancat duhet të mbahen, sa më shumë të jetë e mundur, në sallat e gjyqit dhe një sekretar duhet të jetë i pranishëm në të gjitha seancat. Gjykatat duhet të jenë të pajisura me sistem regjistrimi audio me qëllim regjistrimin e saktë të gjykimit. Në rast se mungon një sistem regjistrimi audio, gjyqtarët dhe sekretarët duhet të sigurohen që të mbajnë një procesverbal të saktë me shkrim.

Janë bërë disa sugjerime edhe në lidhje me dosjet e çështjeve gjyqësore: Çdo dokument i paraqitur në gjykatë duhet të përmbajë një numër rendor dhe të vendoset në dosje sipas këtij numri. Tabela e përmbajtjes duhet të rendisë në mënyrë specifike çdo provë të shkruar që përmban dosja dhe jo të grupojë disa dokumente nën të njëjtin titull. Tabela e përmbajtjes duhet përditësuar vazhdimisht.

Çdo çështje duhet të ketë një numër unik identifikimi, ndryshe nga praktika aktuale ku numri identifikues ndryshon çdo vit dhe kur çështja ankimohet. Vendndodhja e dosjes duhet shënuar në regjistrin e çështjes.

Aksesi në drejtësi

U identifikuan edhe disa probleme në lidhje me aksesin e palëve në drejtësi: Seancat gjyqësore u mbajtën kryesisht në zyrat e gjyqtarëve dhe jo në salla gjyqi. Kishte nevojë gjithashtu që të lehtësohej hyrja në gjykatë për personat me aftësi të kufizuara. Kriteret ligjore dhe praktika e lejimit të palëve për të shqyrtuar dosjen gjyqësore jo gjithmonë ishte në përputhje me standardet ndërkombëtare. Pati raste kur dokumentet e paraqitura me shkrim nga njëra palë nuk iu dhanë palës tjetër, duke reduktuar si rrjedhojë mundësinë e palës tjetër për të komentuar mbi to.

Një çështje shqetësuese është fakti që në gjykimet për heqjen e aftësisë për të vepruar, personi në fjalë nuk ka të drejtat e një pale pjesëmarrëse në gjykim. Kjo kufizon padrejtësisht aksesin e personit në drejtësi.

Për të përmirësuar aksesin e palëve në drejtësi, gjykatat duhet të marrin masa për zhvillimin e seancave gjyqësore në sallë gjyqi, sa më shumë të jetë e mundur, për shembull duke përdorur kalendar elektronik për përdorimin e sallave të gjyqit. Ndryshime të vogla mund të bëhen në ambientet e gjykatave dhe stafi duhet të ofrojë më tepër asistencë për të mundësuar personat me aftësi të kufizuara të hyjnë në sallën ku zhvillohet seanca. Duhet sqaruar rregullat për lejimin e palëve që të shqyrtojnë dosjet gjyqësore dhe këto rregulla duhet të jenë në përputhje me standardet ndërkombëtare. Gjyqtarët duhet të sigurojnë që provat e paraqitura me shkrim të shpërndahen te të gjitha palët. Procedura për heqjen e aftësisë për të vepruar duhet ndryshuar në mënyrë që t'i lejojë personit në fjalë të jetë palë në proces.

Rruga e Drejt Drejtësisë

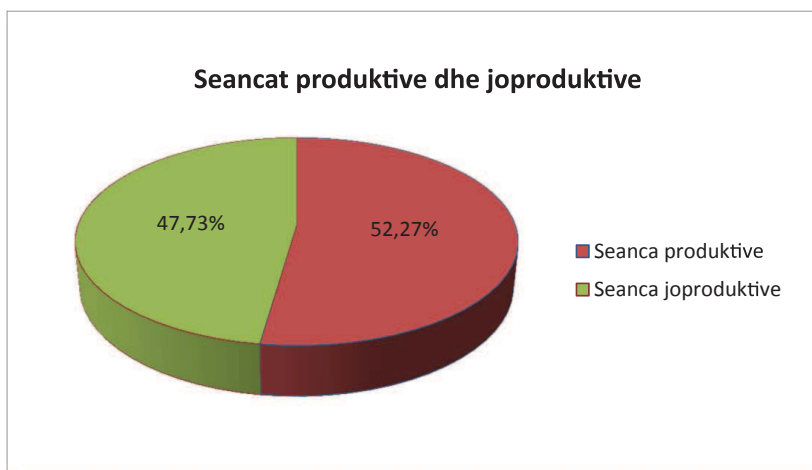
Drejt Drejtësisë nuk është menduar si një trajtim i plotë i të gjitha aspekteve të procesit civil, por duhet parë më tepër si një sudim bazë për diskutime të mëtejshme të reformës në drejtësi. Prezenca ka marrë iniciativën e një studimi pasues për t'i kthyer rekomandimet e përgjithshme të *Drejt Drejtësisë* në rekomandime specifike për ndryshime legjislative dhe të praktikës në fushën e procedimeve civile.

PËRMBLEDHJE E TË DHËNAVE STATISTIKORE

Informacioni i mëposhtëm statistikor jep disa të dhëna thelbësore të mbledhura gjatë veprimtarisë vëzhguese të Prezencës në gjykata.¹ Njëzet e një çështje civile, me një total prej 143 seancash, u vëzhguan në gjykatat e rretheve gjyqësore të Tiranës, Krujës, Durrësit dhe Shkodrës.

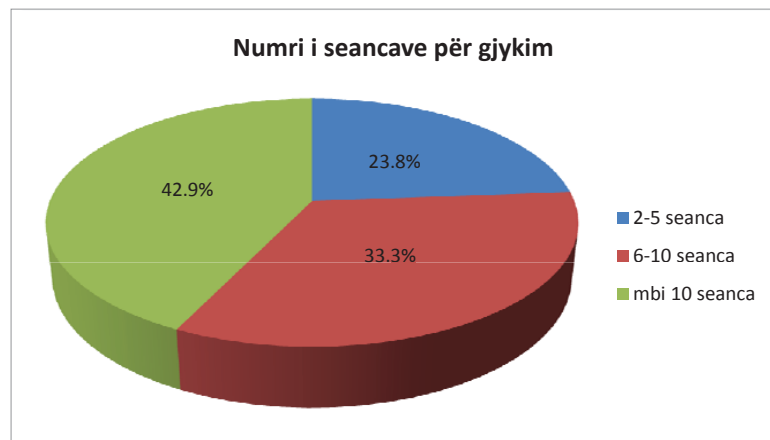
Seancat joproduktive

Prej 143 seancave të vëzhguara, 47.7 % e tyre ishin krejtësisht joproduktive. Këto ishin seanca ku nuk ndodhi asgjë thelbësore në lidhje me zgjidhjen e çështjes, d.m.th, nuk u ngrit asnjë argument, nuk u çarkullua ndonjë akt apo kërkesë me shkrim, nuk u mor ndonjë provë dhe nuk u bë ndonjë kërkesë.

Numri i seancave për gjykim

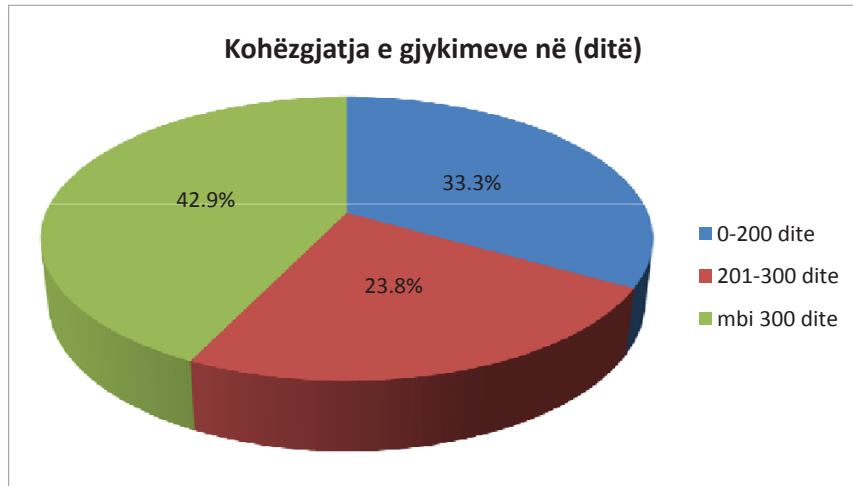
Për çdo çështje u zhvilluan mesatarisht 10.5 seanca. Çështja me numrin më të vogël të seancave u zhvillua në dy të tilla, ndërsa çështja me numrin më të madh kërkoi njëzetë e tetë seanca. Për shumicën më të madhe të çështjeve, 76.2 %, u deshën gjashtë ose më tepër se gjashtë seanca që ato të përfundonin.

¹ Informacion më i detajuar statistikor jepet në shtojcën 1.

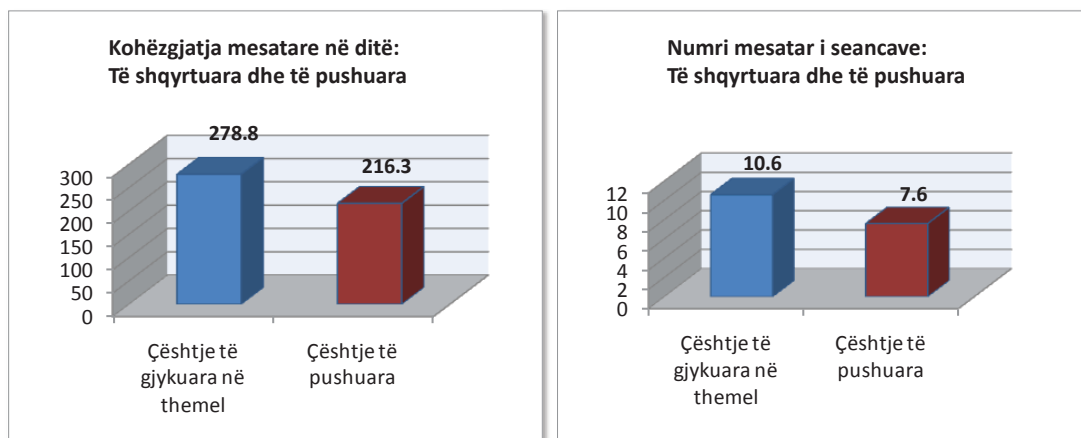
Kohëzgjatja e gjykimeve

Kohëzgjatja mesatare e çështjeve të vëzhguara, e llogaritur në ditë, ishte 281.7. Kohëzgjatja e çështjes më të shkurtër ishte 65 ditë, ndërsa ajo e çështjes më të gjatë 653 ditë. Pjesa më e madhe e çështjeve, 76.2 % zgjati më tepër se 200 ditë. Të dhënat përfshijnë vetëm kohëzgjatjen e procesit në shkallë të parë; procedurat e gjykimit në apel do ta vononin edhe më tej zgjidhjen përfundimtare të çështjes.

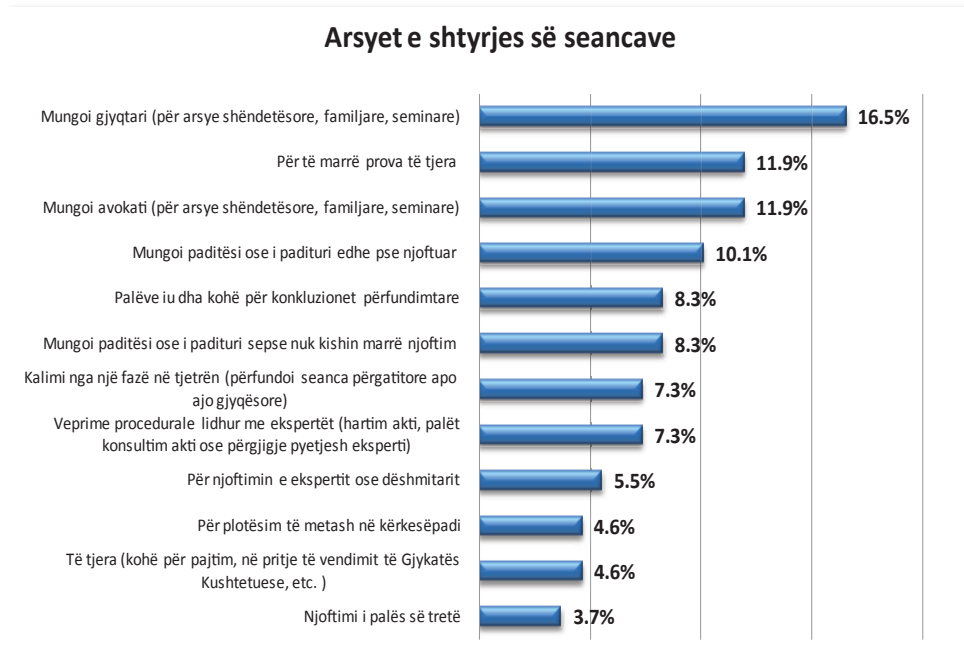
Çështjet që u pushuan për shkaqe procedurale zgjatën pothuasje po aq sa ato që u shqyrtuan në themel: në mënyrë respektive, mesatarisht 216.3 ditë dhe 278.8 ditë. Edhe diferenca mes mesatareve të numrit të seancave për secilin grupim nuk rezultoi edhe aq thelbësore: 7.6 seanca për çështjet e pushuara dhe 10.6 seanca për çështjet e shqyrtuara në themel.

Duke qenë se pushimi i çështjes nuk e pengon paditësin ta rifillojë çështjen nga e para, rastet e pushimit përfaqësojnë një shpenzim të konsiderueshëm resursesh si për gjykatën, ashtu edhe për palët.

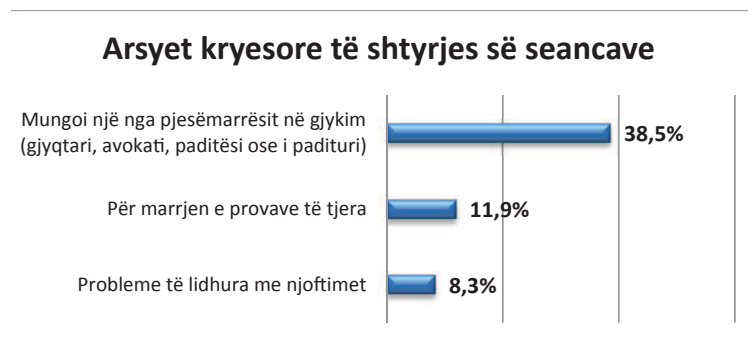

Shkaqet për shtyrjen e seancave

Një pjesë e madhe e seancave të vëzhguara, 109 nga 143 seanca, u shtynë. Grafiku i mëposhtëm rendit shkaqet për këto shtyrje.

Mbështetur në të dhënat e paraqitura më sipër, Drejt Drejtësisë identifikoi tri grupe kryesore shkaqesh për shtyrjen e seancave: mosparaqitjen e pjesëmarrësve në gjykim, marrjen e provave të tjera dhe çështjet që kishin të bënin me njoftimin e palëve. Grafiku i mëposhtëm paraqet në shifra këto shkaqe të grupuara, të cilat kanë bërë që në më tepër se gjysmat e rasteve të caktoheshin seanca të reja (58.7 %).

Periudha kohore ndërmjet seancave të shtyra

Periudha kohore ndërmjet seancave varioi nga gjykata në gjykatë dhe nga çështja në çështje. Mesatarisht, kaluan 21 ditë nga një seancë në tjetrën. Megjithatë, 49.6 % e seancave të vëzhguara duket se u shtynë nga 20 deri në 61 ditë. Kohëzgjatja e pushimeve të verës prej 30 ditësh u përjashtua nga llogaritja e periudhës kohore mes seancave.

